

УДК 330.101 (17+378)

БОЙЧЕНКО Н.М.

Докторант Інституту вищої освіти НАПН України
(Київ, Україна) E-mail: n_boychenko@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ЕТИЧНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: МЕЖІ І МОЖЛИВОСТІ

У статті проаналізовано потенціал використання інституційного підходу до аналізу ціннісного обґрунтування участі основних університетських спільнот (професури, студентства та адміністрації) у забезпеченні функціонування і розвитку сучасного університету. Виявлено регулятивне значення академічних цінностей та їхню неспроможність пояснити ціннісну структуру кожної з конкретних університетських спільнот зокрема. Запропоновано розробляти релятивні моделі таких фактичних ціннісних структур у рамках смислового горизонту, який задають контр фактичні академічні цінності.

Ключові слова: сучасний університет, етичні цінності, університетські спільноти, академічні цінності, контрфактичність, ціннісні структури.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Застосування академічних цінностей як критерію вирішення поточних завдань функціонування сучасного університету не дає очікуваних позитивних і системних наслідків. Академічність цінностей університету як така, що має універсальний характер, базується, на нашу думку, на укоріненні цих цінностей в уявленні про істину як загальнозначущу і універсальну цінність, яка є нейтральною і безсторонньою щодо інших цінностей. Водночас, університет як соціальний інститут завжди включений у конкретну інституційну структуру конкретного суспільства, що зумовлює специфіку етичних цінностей конкретного університету щонайменше відносно певної країни. В усякому разі не може йти мова про пряму імплементацію академічних цінностей у функціонування університету у жодній країні світу. Попри це, зберігається практика описувати етичну проблематику університетів саме у руслі академічних цінностей як єдиних релевантних. Все це змушує ще раз звернути увагу на теорію інституційних змін і спробувати співставити її здобутки з дискурсом універсалістських цінностей і зокрема цінностей академічних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Тему універсалістських цінностей класично ставили І.Кант [12; 13], Ю.Габермас [9], К.-О.Апель [1], деякі американські послідовники філософії Канта, такі як О.О'Нейл [22]. Академічні цінності розглядали окрім класиків світової думки [11], також такі вітчизняні дослідники, як М.Култаєва, С.Пролеєв та інші автори книги «Покликання

університету» [17], а також такі дослідники, як С.Ф.Рашидов [18], В.В.Ромакін [19] та деякі інші. Інституційні зміни класично досліджували Д.Норт [14], Дж.Марч та П.Олсен [21], К. фон Байме [2] та автори праці, присвяченій аналізу організаційної поведінки [10].

Основна мета дослідження полягає у виявленні концептуальних меж і потенціалу застосування інституційного підходу до функціонування університету під кутом зору взаємного доповнення абсолютної та релятивної теорії цінностей.

Виклад основного матеріалу. Якщо функціонування університету в режимі простого самовідтворення спирається на сталі і загальновизнані етичні цінності, то за умови зміни моделі університету стикаємося з ситуацією ціннісних колізій, які неможливо розглядати, не беручи до уваги теорії інституційних змін. Адже саме етичні цінності не лише сприяють переосмисленню нових інституційних реалій і відновленню тимчасово (але неминуче) втраченої ціннісної інтеграції університету, але й нерідко (а останнім часом все частіше) самі виступають провідником таких інституційних змін. Це зумовлює необхідність для етики та філософії освіти звернутися до осмислення значущості інституційного підходу до етичної концептуалізації функціонування університету.

Передусім, слід з'ясувати стосунок академічних цінностей як універсальних з цінностями університету як соціального інституту. З одного боку, маємо представлений переважно у комунікативній філософії дискурс універсалістських цінностей, який до того ж нерідко поєднують з дещо перебільшеною місією університету слугувати джерелом і зразком таких цінностей для суспільства. З іншого боку, маємо все більш широкую критику інституційних змін, які здійснюються, але не мали би здійснюватися, або навпаки, таких інституційних змін, які не здійснюються, але мали би здійснюватися у сучасних університетах. Якщо у першому випадку універсалістські цінності постають як безсумнівне благо, то у другому такі цінності розглядаються як суміжні з іншими.

Отже, окреслимо спочатку позицію прихильників універсалістського витлумачення цінностей, а саме – на прикладі представників трансцендентальної прагматики Юргена Габермаса та Карла-Отто Апеля, які розробляють своєрідну комунікативно-дискурсивну версію обґрунтування цінностей, власне – процедурну теорію цінностей. Універсальний дискурс, на думку Габермаса, є необхідною умовою для того, щоб норми могли досягати обґрунтованості, оскільки лише такий дискурс уможливорює «примус кращого аргументу». Тому легітимні норми мають відповідати принципу універсалізації (U), який Габермас запозичує з моральної теорії аргументації. Тоді як, згідно Габермаса, завдяки застосуванню правила U виникає можливість досягнути згоди в усіх практичних дискурсах: лише тоді будь-яка спірна норма може отримати схвалення усіх учасників практичного дискурсу, коли «прямі та побічні дії, до яких імовірно призведе загальне слідування спірній нормі з

метою задоволення інтересів кожного окремого індивіда, можуть бути прийняті усіма без будь-якого примусу» [20, с. 146].

Отже, така універсальність не є автоматично діючою у сенсі апріорності, традиційності, інституційності, системності тощо, а отже, цей принцип моральної універсалізації, за Ю.Габермасом, може функціонувати лише у сполученні з принципом дискурсу (D): «та чи інша норма лише в тому разі може претендувати на значущість, якщо всі ті, до кого вона є дотичною, як учасники практичного дискурсу, досягають (або могли б досягнути) згоди в тому, що норма має силу» [20, с. 104].

Полемізуючи з філософією комунітаризму, яка прив'язує дискурс цінностей до конкретних спільнот, Карл-Отто Апель вводить новий критерій цінностей ідеальної комунікативної спільноти – контрфактичність, тобто незалежність від актуальних контекстів: «Ця ідеальна спільнота має бути контрфактичною передумовою уявлення про ідеальні умови дискурсу в кожному реальному дискурсі, в якому йдеться про аргументативне вирішення чи критичне перевірювання домагань значущості – домагань істини і нормативної правильності, – і це має бути, хоча ідеальна комунікативна спільнота як регулятивна ідея ніколи не може бути зреалізована в просторі й часі, а тому не може бути помислена як факт» [1, с. 381]. На нашу думку, така контрфактичність є своєрідним кантовим апріорі, але без опертя на трансцендентального суб'єкта, тобто, на відміну від апріорі, контрфактичність може бути варіативною – головне, щоб ця варіативність не залежала від фактичного стану справ як чогось випадкового, умовного. Ця контрфактичність має також силу (примусовість) кантового категоричного імперативу, тобто базується на волі особи, однак без надмірного формалізму кантового імперативу. Одним словом, контрфактичність – це апріорі без Бога, тобто без трансцендентної опори.

Яким чином можна досягнути такої контр фактичності? Апель стверджує, що це під силу такій комунікативній спільноті, яка неухильно дотримується певних ідеальних правил комунікації. Тут варто зауважити, що Апель, з одного боку, відкидає регулятивність таких правил у сенсі їхньої можливої формальної абсолютності, а з іншого – виступає проти того, щоби це були правила якоїсь конкретної спільноти, як у теорії комунітаризму, яка має принципово нетрансцендентальний характер, тобто встановлює межі будь-якого комунітаризму, «який може сприймати тільки конкретно-всезагальне, що стосується фактично існуючої спільноти, а не, кажучи словами Гегеля, «дурну» безконечність універсалістського відношення до спільноти в сенсі регулятивної ідеї» [1, с. 384]. Це дистанціювання від конкретних спільнот, очевидно, потрібно Апелю для того, щоби уникнути багатьох версій його «ідеальної спільноти» – адже кожна така конкретна спільнота може «контрфактично» приймати власні правила комунікації (а на нашу думку, так воно у реальному житті і є). Апель бажає знайти такі правила, а отже і такі цінності, які прийняли би усі спільноти, а точніше, якщо підійти до цього питання процедурно – то фактично, до яких вони долучилися би. Таким чином, у нього все ж мова йде,

на нашу думку, про певну генералізацію – хоча декларує Апель трансценденталізм своєї філософської позиції.

Ось як виражає таку позицію як пост метафізичну сучасна американська послідовниця філософії Канта Онора О'Нейл: «розум повинен генерувати стандарти та принципи зсередини себе» [22, с. 89]. Тоді постметафізичний розум є розумом, передусім, процедурним, а, отже, і самокритичним, оскільки у процесі виправдання власних принципів потребує свободи для критики самого себе. О'Нейл декларує, що такий секуляризований розум потребує самовиправдання, він не генерує певні приписи, що ґрунтуються на апіорно заданих моральних фактах чи раціональних інтуїціях, як це має місце у Канта. Такий розум не має у собі субстанційного стрижня, а отже не містить у собі незаперечної моральності навіть як «мінімальної моральності». О'Нейл, на відміну від Апеля і Габермаса, прямо визнає, що норми, обґрунтовані засобами такого розуму, є «конструкціями без фундаменту» [22, с. 21].

Втім, такий універсалізм без Бога не лише вразливий зі спекулятивної точки зору, він хибує, на нашу думку, і на історико-філософську неточність. Попри доводи Габермаса і Апеля, ми дотримуємося думки, що їхня універсалістська інтерпретація поняття цінностей у Канта не є цілком об'єктивною, і, слідом за М.І.Бойченком, наголошуємо, що варто звернути увагу на розрізнення Кантом у його «Основах метафізики нравів» відносних і абсолютних цінностей: «Перші, згідно вчення Канта, набувають характер цінності лише завдяки нашим вчинкам і є цілями, які мають суб'єктивний характер, тоді як другі є цінністю завжди і є об'єктивними цілями, тобто цілями самими по собі. Цінності останнього типу є абсолютними, оскільки їх як цілі не можна замінити ніякими іншими цілями. З іншого боку, цілі, які не є цілями самими по собі, можуть слугувати для абсолютних цілей лише засобами, але не навпаки. Такими абсолютними цінностями є люди. Однак, їх абсолютна цінність щодо відносних цінностей не означає, що вони можуть завжди бути лише ціллю, але й засобом – для інших людей» [3, с. 238]. Дійсно, згідно Канту, повною мірою, тобто абсолютно цінність людини можна досягнути лише у порівнянні з цінністю речей як відносною. Очевидно, що абсолютною є для нас наша власна цінність, коли ми дотримуємося зобов'язань перед собою, тоді ж як щодо інших людей існує ситуація вибору, хоча Кант декларує тут повну тотожність ситуацій: «...людина і взагалі розумна істота існує як ціль сама по собі, а не лише як засіб для будь-якого застосування з боку тієї чи іншої волі; в усіх своїх вчинках, спрямованих як на самого себе, так і на інші розумні істоти, вона завжди повинна розглядатись також як ціль» [12, с. 269].

На думку М.І.Бойченка, тут немає автоматичної взаємності моральних настанов того, хто чинить морально, і того, щодо кого чинять морально: «...таким чином виникає моральна проблема – як проблема для людини у ситуації дії, а саме дії та ставлення людини щодо інших людей. Вже тут видно, що моральні цінності, за Кантом, за обсягом охоплення є значно вужчими за поняття цінності взагалі. Те, що стає цінністю лише завдяки нашим вчинкам, не є моральною цінністю. З іншого боку, моральні вчинки людини не створюють

моральну цінність з нічого, а лише – на основі підтвердження існування інших людей як самодостатньої цінності, оскільки вона існує як ціль об'єктивно і є цінністю абсолютною. Варто акцентувати увагу на тому, що підтвердження існування інших людей як самодостатньої цінності має значення передусім *для самої людини, яка його здійснює*, а не для того, *щодо кого* здійснюється вчинок» [3, с. 239]. Ми вважаємо, що справа полягає у кантовому релігійному розумінні поняття обов'язку, яким людина засвідчує не стільки своє ставлення до іншого, скільки ставлення до Бога: «вчинок з почуття обов'язку має свою моральну цінність не у тій цілі, яка може бути досягнута завдяки йому, але у тій максимі, завдяки якій було прийнято рішення його здійснити; ця цінність залежить, отже, не від дійсності об'єкта вчинку, а лише від принципу воління, згідно якого вчинок було здійснено безвідносно до всіх об'єктів здатності бажання» [12, с. 235]. Варто нагадати, що такий принцип воління, згідно Канту, ми отримуємо не від природи, а від Бога.

Якщо ж намагатися секуляризувати філософію Канта, як це, вочевидь, роблять Апель і Габермас, отримуємо ту цілком заслужену змістову критику, яку знаходимо у М.І.Бойченка: «Звісно, мова тут йде не стільки про іншу людину як ціль, скільки про можливість зробити добро іншій людині як ціль і об'єкт вчинку. Тоді все ж позиція Канта фактично означає, що моральним є не той вчинок, який визнає моральним та людина, щодо якого він був здійснений, або навіть сторонні спостерігачі, але лише той, який моральним вважає сам його суб'єкт. Моральний присуд виносить сумління самого діяча. Для іншої людини тому може бути, на перший погляд, навіть більш важливою і вигідною не принциповість того, хто приймає моральне рішення, а його прихильність або інші «непринципові» мотиви вчинку. Іншій людині, за великим рахунком, немає різниці, чому здійснили добрий вчинок щодо неї: *теоретично* можна навіть припустити, що неумисно, «випадково», тобто без свідомого наміру конкретної людини, за звичкою, або в силу інших зовнішніх обставин (завдяки тій же силі звичаїв), такі «добрі вчинки» людина може здійснювати щодо іншої людини більш послідовно, ніж коли вона буде свідомо себе до цього спрямовувати (як цього вимагає філософія Канта)» [3, с. 239].

І все ж вчення про універсалістські цінності, попри його спекулятивність, дає той смисловий горизонт, у якому можна вести мову про різні проекти генералізації цінностей, які виробляє та чи інша спільнота. У нашому випадку, тобто, коли ми говоримо про сучасний університет, варто говорити про цінності трьох основних спільнот – професури, студентства та адміністрації. Ці групи під ціннісним кутом зору ми вивчали у своїх попередніх публікаціях, зокрема, цінності адміністрації у статті щодо цінностей адміністративного апарату [8], цінності професури [6; 7], а також цінності студентства [4; 7] у відповідних статтях. Крім того, окрема стаття була присвячена нами загальній етичній ситуації у сучасному університеті [5]. Таким чином, можемо зробити огляд досягнутого з акцентом на загальному висновку. Кожна з вищезгаданих спільнот має свої цінності, які частково перетинаються з цінностями інших. До множини цінностей, які належать усім трьом групам, входять академічні

цінності, які розробляє, передусім, професура. Втім, утвердження цих цінностей – не завжди процедурно чітко оформлене, але завжди неявно здійснюване як обов'язкове – реалізується не просто представниками усіх згаданих спільнот, але усіма учасниками освітньої комунікації у сучасному університеті, навіть якщо вони не входять у три вищезгадані групи, наприклад, якщо це інженерний або інший обслуговуючий персонал.

Саме цей аспект взаємного фактичного, а не спеціального процедурного визнання випускає з уваги більшість вітчизняних дослідників [11; 18; 19]. У такому фактичному визнанні, на нашу думку, йдеться не про гучні декларації на підставі тривалих рефлексій, але про мовчазну підтримку академічних цінностей як базових, яка знаходить своє вираження у фактичній поведінці усіх, причетних до функціонування університету.

Особливо переконливо факт такого мовчазного визнання поведінкою демонструє ситуація інституційних змін, яку досліджують і моделюють в сучасній економічній теорії, але яку цілком можна використовувати, на нашу думку, і на загальнотеоретичному рівні. Таке універсалізоване розуміння інституційного підходу можна також «протестувати» на основі філософського переосмислення здобутків застосування цього підходу у політичній науці, які систематизовано, зокрема, у праці Клауса Байме «Політичні теорії сучасності» [2, с. 128-142]. Можна сказати, що сучасні економісти підхопили і розвинули ті ідеї, які розроблялися спочатку у політичній теорії. Так, починаючи з класичного інституціоналізму, «спільним для усіх інституціоналістів залишається процедурне розуміння політики, що ґрунтується на принципах мінімального консенсусу. Модернізацію, налаштовану на свободу, інституціоналісти розуміли переважно як процес формування інституцій» [2, с. 130]. Коли сучасні теоретики політичних процесів говорять про удосконалення наявних інститутів (передусім, демократичних), вони мають на увазі процедури визнання змін, здійснюваних діючими політичними організаціями, аналогічні процедурам утвердження нових інститутів [19]. Хоча вже не йдеться про революції, тобто заміну одних політичних інститутів іншими, однак організаційні зміни, здійснювані в рамках наявних політичних інститутів, також потребують процедурного підтвердження. Коли економісти пишуть про інституційні зміни, вони також мають на увазі переважно такий конструктивістський підхід – тут також акцент зміщується на визнання нових організацій як втілення інституційних змін, а не на заміні одних соціальних інститутів іншими. Наприклад, Даглас Норт стверджує, що організації виступають лише у якості своєрідного втілення тих засадничих принципів, які задають інститути [14]. Такий процедурний підхід до розуміння організацій став панівним у сучасній теорії організацій [10].

Наша пропозиція полягає у тому, щоби ті теоретичні напрацювання, які були досягнуті Апелем, Габермасом та іншими прихильниками трансцендентальної прагматики при спробах обґрунтувати універсальні цінності, були переосмислені і частково використані при розгляді процедурних проблем теорії організацій. Для досягнення цієї мети нам видається найбільш

доречним звернутися до інституційного підходу: з одного боку, саме у рамках цього підходу напрацьовані практичні моделі процедури локальних соціальних змін, з іншого боку, саме інституційний підхід дозволяє розуміти цінності не з суб'єктивістського боку, але під кутом зору колективів. Зокрема, знаходимо розроблені інституційні дослідження управління спільним, приклади яких можна знайти як у політичній [16], так і у економічній [15] теорії. Паралелі тут доречні тією мірою, якою університет оперує: по-перше, масивом ціннісно і функціонально структурованих знань, доступ до якого є відкритим для всіх (хоча сам спосіб опанування цими знаннями вже потребує членства, тобто студентського статусу або включення до іншої університетської спільноти); по-друге, є певна ресурсна база, яка не лише доступна для усіх членів університетських спільнот, але яку вони самі регулярно поповнюють своїми академічними досягненнями (починаючи від курсових і дипломних робіт і закінчуючи докторськими дисертаціями та напрацюваннями наукових шкіл); по-третє, сам суспільний статус університету є певним символічним капіталом, який також знаходить у користуванні та поповнюється усіма членами університетських спільнот (хоча й різною мірою).

Щонайменше ці три міркування змушують говорити щодо специфічності спільного символічного капіталу, яким оперує кожен університет, а отже і щодо специфічності цінностей, які він захищає. Подібні зв'язки між цінностями тут не лише можливі, але й необхідні, однак у своїй сукупності такі ціннісні зв'язки для кожного університету є неповторними. З іншого боку, не викликають сумнівів різний доступ до цього спільного символічного капіталу та різна міра впливу на його зростання (або зменшення), які зумовлені належністю до тієї або іншої університетської спільноти – як і навпаки, зміна доступу і впливу можуть спричинити переміщення всередині соціальної структури університету. Такий аналіз можливий лише за релятивної моделі етичних цінностей, а саме – коли вони по-перше, займають різне місце у ієрархії цінностей різних університетських спільнот (наприклад, академічні цінності найвище місце займають у ціннісній ієрархії професури), а по-друге, вступають у різні ціннісні зв'язки з не-моральними цінностями (професійними, економічними, політичними, релігійними тощо), властивими представникам цих спільнот.

Коли усвідомлене таке фактичне розмаїття дійсних ціннісних структур університетських спільнот, лише тоді можна досягнути справжню роль універсалістських етичних цінностей університету як своєрідного регулятивного ідеалу, який надає можливість розмаїття інституційних та організаційних завдань співвідносити з системними завданнями вищої освіти, а відповідно – і з цінностями вищої освіти, які носять якщо не абсолютно універсальний, то в усякому разі в рамках тієї або іншої міжнародної, національної або регіональної систем вищої освіти такий універсальний, або точніше – універсалізуючий характер. Причому така універсалізація не може мати тоталізуючий або ж сутнісний характер своєрідного гегелівського «зняття» у собі усіх важливих ціннісних аспектів тієї або іншої спільноти.

У нашому випадку йдеться про те, що основні етичні цінності сучасного університету, хоча в силу відомих причин не можуть бути прописані у «Законі про вищу освіту» (ніхто не лише не має юридичного права, але й не буде мати фактичного успіху, якщо спробує змушувати, навіть апелюючи до Закону, до дотримання етичних цінностей і норм), але все ж мають стати предметом спеціального етичного дискурсу. Такий дискурс може мати характер обговорення певної версії корпоративної етики (якщо розглядати університет як специфічну організацію), як то творення відповідних професійних етичних кодексів (як специфічного етичного інституту), однак ніколи такий дискурс не може бути вичерпаним і завершеним разом із створенням таких кодексів (хоча їхня поява підвищує шанси на вищу якість проведення такого дискурсу).

Висновки. Інституційний підхід доречний при здійсненні етичної концептуалізації щонайменше у двох напрямках: по-перше, тією мірою, якою в етичній теорії враховується фактичний стан справ з моральними позиціями представників конкретних соціальних спільнот, а відповідно, враховується зв'язок етичних цінностей з іншими соціальними цінностями, а отже моральних інститутів з іншими соціальними інститутами (адже у конкретних спільнотах усі цінності нерозривно взаємопов'язані завдяки їхньому одночасному застосуванню у певних соціальних практиках в рамках єдиної і своєрідної інституційної структури даного суспільства); по-друге, інституційний підхід потрібен для контрфактичного виявлення моральних зобов'язань як імперативів поведінки членів різних університетських спільнот, адже етичні цінності лежать в основі функціонування моральних інститутів не лише як фактичних історичних утворень, але і як ідеальних конструктів, які задають універсальну модель етичної поведінки, яка у різних соціальних контекстах набуває різних модифікацій, не змінюючи при цьому своєї моральної суті.

Таким чином, як етика, так і філософія освіти мають здійснити узагальнюючу і водночас концептуалізуючу функцію при наданні проблемі вивчення конкретних умов розвитку університетських цінностей тієї теоретичної бази, яка дозволить чітко відрізнити цю проблему від дискурсу академічних цінностей в теорії та надавати прагматично коректні і методологічно корисні рекомендації для практичних змін у сфері вищої освіти за умов нового профільного закону.

Список використаних джерел

1. Апелъ К.-О. *Спрямування англо-американського «комунітаризму» в світлі дискурсивної етики* / Карл-Отто Апелъ [пер. з нім. А.М. Єрмоленка] // Єрмоленко А.М. *Комунікативна практична філософія*. – К.: Лібра, 1999. – С. 372-394
2. Байме К. *фон Політичні теорії сучасності* /Клаус фон Байме ; [пер. з нім. М.Култаєвої та М.Бойченка]. – К.: Стило, 2008. – 396 с.
3. Бойченко М.І. *Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні і функціональні аспекти. Монографія* /М.І.Бойченко. – К.: ПРОМІНЬ, 2011. – 320 с.
4. Бойченко Н.М. *Етика особистісної комунікації у освітньому процесі* /Н.М. Бойченко // *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*. – Донецьк: Український культурологічний центр, 2012. – № 4 (115), липень-серпень 2012. – С. 121-125.

Застосування інституційного підходу до етичної концептуалізації функціонування сучасного університету...

5. Бойченко Н.М. Етичні аспекти університетських цінностей /Н.М. Бойченко // *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. – К. ВЦ «Київський університет», 2014. – № 1. – С. 37-43.
6. Бойченко Н.М. Значение разработки этического кодекса преподавателя университета в контексте развития академических ценностей в Украине /Н.М. Бойченко // *Научный вестник МФ Российской академии народного хозяйства и государственной службы*. – Вып.1. – 2014. – Магнитогорск: РАНХ и ГС, 2014. – С. 54-61.
7. Бойченко Н.М. Міжособистісні взаємини викладача та студента як центральна проблема професійної етики вищої школи /Н.М. Бойченко // *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць*. / Гол. ред. В.В. Лях. – Вип. 79 . – К.: Український центр духовної культури, 2009. – С. 234-244.
8. Бойченко Н.М. Цінності адміністративного апарату сучасного університету: етика держслужбовця versus етика вільних професій /Н.М. Бойченко // *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта в Україні»*. – № 1, Додаток 1. – 2014. – С. 8-12.
9. Габермас Ю. Залучення іншого: студії з політичної теорії / Юрген Габермас ; пер. з нім А.Дахнія. – Л. : Астролябія, 2006. – 416 с.
10. Гелріген Д. Організаційна поведінка / Д.Гелріген, Дж.В. Слокум, Р.В. Вудмен, Н.С. Бренінг ; пер. з англ.. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. – 726 с.
11. Ідея університету. Антологія / Упор. М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с.
12. Кант И. Основы метафизики нравственности / И. Кант; [пер. с нем.] // Кант И. Сочинения: в 6 т. – М. : Мысль, 1965. – Т. 4 (1). – С. 53-119.
13. Кант И. Спор факультетов / И. Кант; пер. с нем. // Кант И. Сочинения: в 6 томах. – М., Мысль, 1966. – Т. 6. – С. 311-347.
14. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки /Даглас Норт ; пер. з англ.. – К.: Основи, 2000. – 198с.
15. Остром Е. Керування спільним. Еволюція інститутцій колективної дії / Елінор Остром; [пер. з англ.. Т.Монтян]. – К.: Наш час, 2012. – 398 с.
16. Патнем Р. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії. / Патнем Р. Д, Леонарді Р., Нанетті Р. Й.; [пер. з англ.]. – К.: Основи, 2001. – 300 с.
17. Покликання університету: Зб. наук. пр. /Відп. ред. О.Гомілко. – К.: РІА «ЯНКО», «ВЕСЕЛКА», 2005. – 304 с.
18. Рашидов С.Ф. Университет как институт формирования ценностей гражданского общества /С.Ф.Рашидов // *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. – 2010. – №8. – С. 64-79.
19. Ромакін В.В. Академічна етика як передумова верховенства права /В.В.Ромакін // *Наукові праці Миколаївського гуманітарного університету імені Петра Могили*. – Педагогіка. – Т. № 46. – Вип.. 33. – Миколаїв, Видання ЧДУ імені Петра Могили, 2006. – С. 174-179.
20. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю.Хабермас [пер. с нем. Д.Скляднев]. – М.: Наука. – 384 с.
21. March J.G. Rediscovering Institutions. The Organizational Bases of Politics / J.G. March, P. Olsen. – New York: Free Press, 1989. – 368 p.
22. O'Neill O. Constructions of Reason: Explorations of Kant's Practical Philosophy / Onora O'Neill. – Cambridge: Cambridge University Press, 1989. – 263 p.

REFERENCES

1. Apel' K.-O. Spryamuvannya anglo-amerikans'kogo "komun³tarizmu" v sv³tl³ diskursivnoї etiki / Karl-Otto Apel' [per. z n³m. A.M. ħrmolenka] // ħrmolenko A.M. Komun³kativna praktichna f³losof³ya. - K.: L³bra, 1999. - S. 372-394

2. Baime K. fon Pol³tichn³ teor³ĭ suchasnost³ /Klaus fon Baime ; [per. z n³m. M.Kulta^ovoĭ ta M.Boichenka]. - K.: Stilos, 2008. - 396 s.
3. Boichenko M.². Sistemnii p³dh³d u soc³al'nomu p³znann³: c³nn³sn³ ³ funk³onal'n³ aspekti. Monograf³ya /M.².Boichenko. - K.: PROM²N', 2011. - 320 s.
4. Boichenko N.M. Etika osobist³snoĭ komun³kac³ĭ u osv³tn'omu proces³ /N.M. Boichenko // Sh³d. Anal³tichno-³nformac³inii zhurnal. - Donec'k: Ukra³ns'kii kul'turolog³chnii centr, 2012. - ¹ 4 (115), lipen'-serpen' 2012. - S. 121-125.
5. Boichenko N.M. Etichn³ aspekti un³versitets'kih c³nnostei /N.M. Boichenko // Sof³ya. Guman³tarno-rel³g³znavchii v³snik. - K. VC "Ki³vs'kii un³versitet", 2014. - ¹ 1. - S. 37-43.
6. Boichenko N.M. Znachenie razrabotki eticheskogo kodeksa prepodavatelya universiteta v kontekste razvitiya akademicheskikh cennostei v Ukraine /N.M. Boichenko // Nauchnyi vestnik MF Rossiiskoi akademii narodnogo hozyaistva i gosudarstvennoi sluzhby. - Vyp.1. - 2014. - Magnitogorsk: RANH i GS, 2014. - S. 54-61.
7. Boichenko N.M. M³zhosobist³sn³ vza^omini vkladacha ta studenta yak central'na problema profes³inoĭ etiki vischoĭ shkoli /N.M. Boichenko // Mul'tiversum. F³losofs'kii al'manah: Zb. nauk. prac'. / Gol. red. V.V. Lyah. - Vip. 79. - K.: Ukra³ns'kii centr duhovnoĭ kul'turi, 2009. - S. 234-244.
8. Boichenko N.M. C³nnost³ adm³n³strativnogo aparatu suchasnogo un³versitetu: etika derzhsluzhbovcya versus etika v³l'nih profes³i /N.M. Boichenko // Teoretichnii ta naukovometodichnii chasopis "Vischa osv³ta v Ukra³n³". - ¹ 1, Dodatok 1. - 2014. - S. 8-12.
9. Gabermas YU. Zaluchennya ³nshogo: stud³ĭ z pol³tichnoĭ teor³ĭ / YU' en Gabermas ; per. z n³m A.Dahn³ya. - L. : Astrolyab³ya, 2006. - 416 s.
10. Gelr³gen D. Organ³zac³ina poved³nka / D.Gelr³gen, Dzh.V. Slokum, R.V. Vudmen, N.S. Bren³ng ; per. z angl.. - K.: Vid-vo Solom³ĭ Pavlichko "Osnovi", 2001. - 726 s.
11. ²deya un³versitetu. Antolog³ya / Upor. M. Zubric'ka, N. Babalik, Z. Ribchins'ka. - L'v³v: L³topis, 2002. - 304 s.
12. Kant I. Osnovy metafiziki npravstvennosti / I. Kant; [per. s nem.] // Kant I. Sochineniya: v 6 t. - M. : Mysl', 1965. - T. 4 (1). - S. 53-119.
13. Kant I. Spor fakul'tetov / I. Kant; per. s nem. // Kant I. Sochineniya: v 6 tomah. - M., Mysl', 1966. - T. 6. - S. 311-347.
14. Nort D. ²nstitut³ĭ, ³nstitut³ina zm³na ta funk³onuvannya ekonom³ki /Daglas Nort ; per. z angl.. - K.: Osnovi, 2000. - 198s.
15. Ostrom E. Keruvannya sp³l'nim. Evolyuc³ya ³nstitut³i kolektivnoĭ d³ĭ / El³nor Ostrom; [per. z angl.. T.Montyan]. - K.: Nash chas, 2012. - 398 s.
16. Patnem R. Tvorennya demokrat³ĭ: Tradic³ĭ gromadyans'koĭ aktivnost³ v suchas³i ²tal³ĭ. / Patnem R. D, Leonard³ R., Nanett³ R. I.; [per. z angl.]. - K.: Osnovi, 2001. - 300 s.
17. Poklikannya un³versitetu: Zb. nauk. pr. /V³dp. red. O.Gom³lko. - K.: R²A "YANKO", "VESELKA", 2005. - 304 s.
18. Rashidov S.F. Universitet kak institut formirovaniya cennostei grazhdanskogo obschestva /S.F.Rashidov // Naukov³ prac³ Donec'kogo nac³onal'nogo tehn³chnogo un³versitetu. - 2010. - ¹8. - S. 64-79.
19. Romak³n V.V. Akadem³chna etika yak peredumova verhovenstva prava /V.V.Romak³n // Naukov³ prac³ Mikola³vs'kogo guman³tarnogo un³versitetu ³men³ Petra Mogili. - Pedagog³ka. - T. ¹ 46. - Vip.. 33. - Mikola³v, Vidannya CHDU ³men³ Petra Mogili, 2006. - S. 174-179.
20. Habermas YU. Moral'noe soznanie i kommunikativnoe deistvie / YU.Habermas [per. s nem. D.Sklyadnev]. - M.: Nauka. - 384 s.
21. March J.G. Rediscovering Institutions. The Organizational Bases of Politics / J.G. March, P. Olsen. - New York: Free Press, 1989. - 368 p.
22. O'Neill O. Constructions of Reason: Explorations of Kant's Practical Philosophy / Onora O'Neill. - Cambridge: Cambridge University Press, 1989. - 263 p.

БОЙЧЕНКО Н.М. кандидат философских наук, доцент, докторант отдела интернационализации высшего образования Института высшего образования НАПН Украины (Киев, Украина) E-mail: n_boychenko@ukr.net

ПРИМЕНЕНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ПОДХОДА К ЭТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА: ПРЕДЕЛЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

В статье проанализирован потенциал использования институционального подхода к анализу ценностного обоснования участия основных университетских сообществ (профессуры, студентов и администрации) в обеспечении функционирования и развития современного университета. Выявлено регулятивное значение академических ценностей и их несостоятельность объяснить ценностную структуру каждого из конкретных университетских сообществ, в частности. Предложено разрабатывать релятивные модели таких фактических ценностных структур в рамках смыслового горизонта, который задают контрфактические академические ценности.

Ключевые слова: современный университет, этические ценности, университетские сообщества, академические ценности, контрфактичность, ценностные структуры

Boychenko, Natalia - PhD, docent, doctorant of Department of Internationalization of Higher Education at Institute of Higher Education NAPS of Ukraine (Kiev, Ukraine)

E-mail: n_boychenko@ukr.net

APPLICATION OF THE INSTITUTIONAL APPROACH TO ETHIC CONCEPTUALIZATION OF THE MODERN UNIVERSITY FUNCTIONING: LIMITS AND POSSIBILITIES

The article analyzes the potential for institutional approach to the analysis of value justification of the participation of basic university communities (professors, students and administration) to ensure the functioning and development of the modern university. It is found the regulatory importance of academic values and their inability to explain the structure of values of each of the specific university community in particular. It is proposed a relational models to design the factual value structures within the semantic horizon which are set by the counter-factual academic value.

Keywords: modern university, ethical values, university communities, academic values, counter-factuality, value structure

*Дата надходження рукопису 14.04.15 року
Рекомендовано до публікації 19.05.2015 року*